

виключення з особливих підстав або коли та оскільки розірвання шлюбу в наслідок надзвичайних підстав було б настільки несправедливим для іншої сторони, яка відмовляє заявникові у згоді на розлучення, що його збереження, навіть з урахуванням інтересів заявника, у порядку виключення є необхідним [4, с. 384].

Зазначена норма, хоча і містить певні оціночні категорії однак, встановлює обмеження щодо розірвання шлюбу не в залежності від наявності особливого фізичного стану одного з подружжя (вагітності), віку неповнолітніх дітей, а в залежності від інтересів кожного з подружжя та з урахуванням інтересів неповнолітніх дітей, що є більше виправданим. Слід також звернути увагу, що зазначене обмеження буде діяти тільки у тому випадку, якщо інтереси особи, яка заперечує розірвання шлюбу вимагають його збереження попри інтереси ініціатора розірвання.

Застосування даної конструкції у чинному законодавстві України щодо регулювання зазначених відносин подружжя не тільки буде відповідати завданням СК, а і

не буде суперечити принципам побудови сімейних та шлюбних відносин.

Висновки. Висновки та пропозиції даної роботи можуть бути використані як для удосконалення захисту особистих немайнових прав подружжя, так і для подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Архів Голосіївського районного суду міста Києва цивільна справа № 2601/14913/12.
2. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): Монографія / Відп. ред. Я.М. Шевченко. – К: КНТ, 2008. – 626 с.
3. Мічурін Є.О. Особливості участі юридичних осіб публічного права у цивільних правовідносинах / Є.О. Мічурін // Актуальні питання правового регулювання участі суб'єктів публічного права в приватних відносинах : зб. наук. пр. / НАПрН України, НДІ приват. права і підприємництва ; за ред. : акад. НАПрН України О.Д. Крупчана, доц. О.О. Первомайського. – К. : Ред. журн. "Право України", 2013. – 256 с.
4. Цивільне уложення Німеччини = Deutsches Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz : Ввод. Закон до Цивільного уложення; Пер. з нім.; Наук. Редактори – О.Л.Маковський [та інш.]. – М. : Волтерс Клувер, 2004. – 816 с. – (Серія "Німецькі та Європейські закони"; Кн. 1).

Надійшла до редколегії 27.09.13

Б. Левковський, канд. юрид. наук, ст. науч. сотр.

Научно-исследовательский институт частного права и предпринимательства им. Ф. Г. Бурчака, Киев

ОСОБЕННОСТИ ЗАЩИТЫ ОТДЕЛЬНЫХ ЛИЧНЫХ НЕИМУЩЕСТВЕННЫХ ПРАВ СУПРУГОВ

В статье, с помощью отдельных методов, проведен правовой анализ норм действующего законодательства Украины, которые регулируют личные неимущественные права супругов, а также исследованы отдельные аспекты судебной защиты этих прав. По результатам анализа норм материального и процессуального права, отдельных гражданских дел выдвинуты конкретные предложения по совершенствованию действующего законодательства Украины относительно защиты личных неимущественных прав супругов.

Ключевые слова: брак, супруги, личные неимущественные права, волеизъявления, основания защиты, способы защиты, судебная защита.

B. Levkovsky, PhD. Legal. Sciences, Senior Fellow,

Research Institute of Private Law and Business University. FG Burchak, Kyiv

FEATURES OF SELECTED REMEDY MORAL RIGHTS OF SPOUSES

In an article by the individual methods conducted a legal analysis of the current legislation of Ukraine, which regulate the moral rights of the spouses, and also investigated some aspects of the judicial protection of those rights. According to the analysis of substantive and procedural law, individual civil cases put forward concrete proposals to improve the current legislation of Ukraine concerning the protection of the moral rights of the spouses.

Keywords: marriage, spouses, moral rights, expression, base security, methods of protection, judicial protection.

УДК 347.9

І. Ізарова, канд. юрид. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ЕТАПИ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНОЇ СПРАВИ У СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АНАЛІЗ

Стаття присвячена визначенню правової природи центральної стадії цивільного судочинства – судового розгляду та форми його проведення – судового засідання у справі, а також етапів судового розгляду як стадії і частин судового засідання, однозначне визначення яких є дискусійним.

Ключові слова: цивільне судочинство, судовий розгляд, судове засідання, етапи судового розгляду.

Судопроизводство предоставляет сторонам возможность приводить свои доказательства и правовые основания, а судье выйти в суть дела. Эти стадии процесса суть сами права, их ход должен быть поэтому определен законом, и они составляют существенную часть теоретической науки о праве.

Гегель Г.В.Ф. Философия права, §222

Провадження у цивільних справах відповідно до закону відбувається стадійно: на стадії відкриття провадження у справі вирішується питання про його підстави і передумови, на стадії провадження у справі досудового розгляду суд з'ясовує можливість досудового мирного врегулювання спору або, у разі неможливості такого врегулювання, провадить всі дії, які є необхідними для судового розгляду справи, і власне на стадії судового розгляду справи відбувається її розгляд і вирішення. Судовий розгляд справи є найважливішою центральною стадією будь-якого провадження цивільного судочинства, на якій здійснюються основні процесуальні дії

суду та учасників процесу, спрямовані на її вирішення – відбувається з'ясування фактичних обставин справи, зокрема, сторони та інші особи, які беруть участь у справі, виступають зі своїми вимогами та запереченнями перед судом, проводиться дослідження і оцінка доказів в справі і ухвалюється рішення суду у справі. Ця стадія проводиться поетапно і в науці цивільного процесуального права і в чинному законодавстві, існують певні дискусійні питання щодо визначення етапів та форми проведення цієї стадії цивільного судочинства.

Майже ніхто з процесуалістів не залишає поза увагою питання, пов'язані із визначенням процесуальних дій цієї стадії, тощо, але поряд із цим деякі питання все ж таки вимагають певного уточнення. Так, об'єктом нашого дослідження стали співвідношення стадії судового розгляду цивільних справ та форми їх проведення – судового засідання, а також етапи їх проведення.

Незважаючи на те, що, як здається, проблема на перший погляд носить суто теоретичний характер, практично наслідки неправильного визначення етапів проведення судового розгляду у справі, а також судового засідання викликають непорозуміння у правильності застосування положень про оголошення перерви або про відкладення справи. Так, слід відмітити, що в ЦПК України використовуються терміни "оголошення перерви у розгляді" та "оголошення перерви у судовому засіданні": зокрема, термін "перерва у судовому засіданні" використовується у назві та у ч. 3 ст. 159 ЦПК України, ч. 3 ст. 162 ЦПК України; тоді як у назві та ч. 2, 3 ст. 191 ЦПК України, застосовано термін "оголошення перерви у розгляді справи". У ЦПК України використовується також термін "відкладення розгляду справи", "відкладення судового розгляду" або "відкладення попереднього судового засідання у справі", що теж створює певні непорозуміння у правильному визначенні природи цих понять, зокрема, у судовій практиці.

Отже, аналізуючи судовий розгляд як центральну стадію цивільного судочинства, слід відмітити, що основною метою її проведення є забезпечення повного, всебічного й об'єктивного з'ясування всіх необхідних для її вирішення фактичних обставин справи, а основне завдання полягає у розгляді та вирішенні справи шляхом з'ясування вимог та заперечень сторін та інших осіб, які беруть участь в справі, дослідження доказів та ухвалення судового рішення у справі. Для досягнення зазначеної вище мети і завдання судового розгляду порядок вчинення процесуальних дій під час судового розгляду справи, їх послідовність і зміст, процесуальні права та обов'язки учасників процесу чітко визначений чинним цивільним процесуальним законодавством.

Процесуальною формою судового розгляду цивільних справ у суді першої інстанції, а також в апеляційному і касаційному провадженнях, провадженні із перегляду судових рішень у зв'язку із нововиявленими обставинами, а також у провадженні із перегляду судових рішень Верховним судом України, є судові засідання. Провадження у справі до судового розгляду теж відбувається у формі судового засідання, але за чинним законом воно отримало назву попереднє судове засідання (ст. 130 ЦПК України).

Розгляд цивільної справи відбувається в судовому засіданні з метою забезпечення можливості вільного доступу осіб, які виявили бажання бути присутніми на судовому засіданні, а також тих, які беруть участь у справі, з обов'язковим повідомленням осіб, які беруть участь у справі. Відсутність відомостей про те, чи належно повідомлені ці особи, є підставою для відкладення розгляду справи. Законом встановлено можливість розгляду справи за відсутності особи, яка бере участь у справі, якщо вона скористалася своїм правом заявити про це клопотання. Інтереси особи, яка бере участь в справі, в судовому засіданні може представляти її представник, в тому числі, за її відсутності в залі судового засідання.

Судове засідання як процесуальна форма судового розгляду відрізняється рядом ознак, зокрема, керівництво судовим засіданням здійснюється головуючим суддею (ст. 160 ЦПК України); відбувається у призначеному для його проведення спеціально обладнаному залі судового

засідання у приміщенні відповідного суду (ч. 3 ст. 158 ЦПК України); здійснюється за дотримання інших вимог та правил проведення судового засідання, встановлених чинним законодавством (ст. 161, 162 ЦПК України та інші); за порушення порядку його проведення законом встановлена відповідальність осіб, які присутні в судовому засіданні (гл. 9 ЦПК України); за умови обов'язковості повного фіксування проведення судового засідання у визначеному законом порядку (гл. 5 ЦПК України).

За чинним цивільним процесуальним законодавством проведення судового засідання відбувається у спеціально обладнаному приміщенні відповідного суду – залі судового засідання, за особистої участі учасників процесу. Розділ III ЦПК України було доповнено ст. 158-1 згідно із Законом N 5041-VI від 04 липня 2012 року про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції. Так, суд за власною ініціативою або за клопотанням сторони чи іншого учасника цивільного процесу може постановити ухвалу про їх участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції не пізніше як за п'ять днів до дня проведення такого судового засідання і така ухвала суду оскарженню не підлягає. Законом також визначено вимоги до такого клопотання, а також до ухвали суду про участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції. Участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції згідно з правилами цієї статті може відбуватися під час розгляду справ у судах першої, апеляційної, касаційної інстанцій та при перегляді рішень Верховним Судом України.

Отже, проведення судового засідання можливе у два способи: в загальному режимі, у залі судового засідання за особистої участі учасників процесу; або у спеціальному режимі відеоконференції.

Судове засідання іноді ототожнюють із судовим розглядом, але слід відмітити, що чинним законодавством встановлено вимогу щодо проведення в судовому засіданні не тільки процесуальних дій на стадії судового розгляду справи, але також і інших процесуальних дій, зокрема, на стадії провадження у справі до судового розгляду, що свідчить про відмінність цих понять, одне із яких визначає стадію цивільного судочинства, а інше – вимогу до форми його проведення.

В доктрині цивільного процесуального права існує певна невизначеність з приводу визначення етапів судового розгляду: частина науковців схиляється до того, що ці етапи характеризують порядок проведення судового засідання у справі⁴. На нашу думку, судове

засідання за своїм змістом є вимогою до форми проведення судового розгляду справи, а також деяких процесуальних дій на стадії провадження у справі до судового розгляду, тому не можна розглядати судове засідання як послідовність процесуальних дій, які повинні проводитись на цих етапах. Саме етапи конкретної стадії цивільного судочинства яскраво характеризують цивільну процесуальну форму, оскільки так послідовно відбувається розгляд і вирішення справи.

Відповідно до традиційного погляду, для забезпечення справедливого та своєчасного розгляду та вирі-

⁴Гражданский процесс: Учебник. 3-е изд., перераб. и доп./ Под ред. М.К. Треушникова. М.: Издательский Дом "Городец", 2010. – 816 с., автор розділу Шерстюк В.М.; Курс гражданского процесса: учебник / В. В. Комаров, В. А. Бигун, В. В. Баранкова та ін.; за ред. В. В. Комарова. – Х.: Право, 2011. – 1352 с.; Гражданское процессуальное право: Учебник / С. А. Алехина, Г. В. В. Блажеев и др.; Под ред. М. С. Шакарян. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004. – 584 с., автори параграфів не дійшли спільної думки: Т.В. Докучаева розглядає підготовчу частину як етап судового розгляду, а С.М. Михайлов розглядає розгляд справи

по суті та судові дебати як етапи судового засідання.

шення справи по суті стадія судового розгляду проводиться послідовно і складається, із чотирьох таких етапів: підготовчий; розгляд справи по суті; судові дебати; ухвалення та проголошення рішення суду. Зокрема, на кожному етапі судового розгляду суд і учасники цивільного процесу здійснюють визначені законом процесуальні дії задля виконання конкретного завдання: на підготовчому етапі відбуваються процесуальні дії, направлені на з'ясування можливості розгляду справи по суті, вирішується питання про те, чи можливий розгляд даної справи по суті таким складом суду, а також чи можливий розгляд справи у випадку неявки осіб, які беруть участь у справі, свідків, експертів тощо; при розгляді справи по суті встановлюються всі фактичні обставини цивільної справи, зокрема, з'ясовується сутність спору та позиції сторін, досліджуються докази; судові дебати є тим етапом судового розгляду, на якому підводяться підсумки проведеного розгляду справи по суті, а особам, які беруть участь у справі, надається можливість викласти свою повну, вмотивовану і обґрунтовану позицію з приводу можливого вирішення справи; ухвалення та проголошення рішення суду є заключним етапом судового розгляду, в якому суд вирішує справу по суті та проголошує своє рішення.

Зазначені вище етапи стадії судового розгляду спрямовані на послідовне досягнення проміжних цілей цієї стадії, визначають її подальший рух та об'єднують процесуальні дії суду й інших осіб, які беруть участь у справі, в один системний процес. Вони є взаємозалежними між собою і проведення кожної із них відповідно до вимог закону зумовлює можливість переходу до наступної.

На нашу думку, ці етапи не зовсім правильно характеризують стадію судового розгляду в справі. Якщо детально і послідовно проаналізувати процесуальні дії учасників процесу, то виявиться, що деякі процесуальні дії підготовчого етапу завжди проводяться на початку будь-якого судового засідання у справі, оскільки їх проведення обумовлює можливість подальшого розгляду справи судом.

Так, на нашу думку, слід визнати, що процесуальні дії, які провадяться на підготовчому етапі судового розгляду і характеризують початок судового засідання у справі, тому було більш логічним визнати, що проведення будь-якого судового засідання у справі можна поділити на дві частини, зокрема, підготовча частина, у якій здійснюються процесуальні дії, направлені на з'ясування можливості подальшого судового розгляду справи, зок-

рема, чи можливий розгляд справи у випадку неявки осіб, які беруть участь у справі, свідків, експертів тощо; а також основна частина, у якій відбуваються власне процесуальні дії відповідної стадії цивільного судочинства – якщо це судовий розгляд, то це підготовчий етап, а також етапи розгляду справи по суті, судові дебати та ухвалення і проголошення рішення; якщо мова йде про провадження у справі до судового розгляду – це етапи з'ясування можливості мирного врегулювання спору та підготовка до судового розгляду справи.

Не слід ототожнювати підготовчу частину судового засідання і підготовчий етап судового розгляду у справі, оскільки ряд процесуальних дій проводиться саме на цьому етапі судового розгляду, зокрема, це роз'яснення судом прав і обов'язків учасників процесу, вирішення питань про відводи. У підготовчій частині судового розгляду провадяться процесуальні дії, спрямовані на визначення можливості переходу до основної частини судового засідання, тобто з'ясовується явка учасників, а також наслідки їх неявки.

Таким чином, можна забезпечити належне проведення стадії судового розгляду справи у разі її відкладення, або оголошення перерви, оскільки суд при відкритті судового засідання у підготовчій частині зможе з'ясувати питання про можливість її розгляду і перейти до основної частини судового засідання відповідно до етапу стадії судового розгляду справи. У разі виникнення необхідності, у підготовчій частині судового засідання у справі суд може оголосити перерву у судовому засіданні, а не у розгляді справи; якщо розпочато основну частину судового засідання у справі, то суд може тільки відкласти розгляд справи, що у наслідку призведе до необхідності розпочати наступне судове засідання спочатку.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] // Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
2. Гражданский процесс: Учебник. 3-е изд., перераб. и доп. / Под ред. М.К. Треушников. М.: Издательский Дом "Городец", 2010. – 816 с.
3. Курс цивільного процесу: підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін.; за ред. В. В. Комарова. – Х.: Право, 2011. – 1352 с.
4. Гражданское процессуальное право: Учебник / С. А. Алехина, Г. В. В. Блажеев и др.; Под ред. М. С. Шакарян. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004. – 584 с.
5. Гражданский процесс: учебник для вузов, обучающихся по специальности "Юриспруденция" / [Абушенко, Д.Ю. и др.]; отв. ред. – В.В. Ярков. – изд. 5-е, перераб. и доп. – М.: Волтерс Клувер, 2005. – 720 с.

Надійшла до редколегії 04.10.13

И. Изарова, канд. юрид. наук, доц.
КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

ЕТАПИ СУДЕБНОГО РАЗБИРАТЕЛЬСТВА ГРАЖДАНСКИХ ДЕЛ В СУДЕ ПЕРВОЙ ИНСТАНЦИИ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНОЙ АНАЛИЗ

Статья посвящена определению правовой природы центральной стадии гражданского судопроизводства – судебному разбирательству и форме его проведения – судебному заседанию, а также этапам судебного разбирательства и частям судебного заседания, однозначное определение которых является дискуссионным.

Ключевые слова: гражданское судопроизводство, судебное разбирательство, судебное заседание, этапы судебного заседания.

I. Izarova, Ph.D., Assoc., assistant professor
Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv

THE STAGES TRIAL OF CIVIL CASES IN THE COURT OF FIRST INSTANCE: THEORETICAL AND APPLIED ANALYSIS

The article is devoted to defining the legal nature of the central stage of the civil proceeding – trial and the shape of his conduct – the trial of the case and trial stages as Stage and parts of hearing, an unambiguous determination of which is debatable.

Key words: civil litigation, trial, court, stage trial.